

KITAIBELIA	XIV. évf. 1. szám	pp.: 104–106.	Debrecen 2009
------------	-------------------	---------------	---------------

A bajuszvirág [*Epipogium aphyllum* (F. W. Schmidt) Sw.] és néhány *Epipactis*-faj előfordulása Pécsen

KOVÁCS Dániel¹ – WIRTH Tamás²

PTE, TTK, Biológiai Intézet, Növényrendszertani és Geobotanikai Tsz.
H-7624, Pécs Ifjúság u. 6., e-mail: ¹dancs12@msn.com, ²april44@freemail.hu

Bevezetés

Az *Epipogium aphyllum* a magyar orchideaflóra egy igen ritka, mikoheterotróf faja. Pécs közgazgatási területén 2009-ben végzett raszterhálós flóratérképezésünk során, július 5-én a növény egy új, eddig nem ismert lelőhelyére találtunk. A bajuszvirág montán-szubalpin, diszjunkt areájú, eurázsiai elterjedésű faj. Az országban először POLGÁR (1935) találta meg a Bakony északi részén a Cuha völgyben, a legtöbb adata is a Bakonyból származik (BÖLÖNI – KIRÁLY 1997). Előkerült még a Visegrádi-hegységből (KOVÁCS 1957), a Kőszegi-hegységből (BÖLÖNI – KIRÁLY 1997) és az Új magyar fűvészkönyvben (MOLNÁR 2009) olvasható elterjedési adatok tanúsága szerint a Bükkből is. A Dél-Dunántúlon csak Baranya megyéből ismert. A Keleti-Mecsekben két helyen találták: Vékény „Mocsola-völgy” (MILLER ap. HORVÁT 1976), Zengővárkony „Réka-völgy” (FARKAS ap. KEVEY 1993, MOLNÁR – FARKAS 1995), míg a Déli-Zselicben csak egy helyen került elő: Kán „Kakukk-völgy” (HÖDÖR 2001).

Környékünkön Szlovéniában a Júliai és Kamniki Alpok montán övében, a szubpannon-, dinári-, és szubmediterrán régiókban (RAVNIK 1984), Szerbiában a Rtanj és Beljanica hegyeiben fordul elő (DIKLIC 1976). IUCN státusza Magyarországon „CR” (kipusztulással veszélyeztetett) (KIRÁLY 2007), Csehországban „CR” (ČEROVSKÝ 1999), Szlovákiában „EN” (veszélyeztetett) (FERÁKOVÁ 2001), Romániában „R” (ritka) (1.), Horvátországban „DD” (adathiányos) (KRANJČEV 2005).

Pécsen, a Misinától északra lévő Hideg-völgyben a patak partján leltünk rá egy tő egyetlen hajtására, melyen két virág volt. Az irodalmi adatok ismeretében az *Epipogium aphyllum*-nak ez a legdélebbi hazai termőhelye. A lelőhely egy völgyalji, szurdokerdő jellegű *Asperulo taurinae-Carpinetum* állományban található.

Anyag és módszer

A lelőhelyek azonosítására 1 : 25.000 méretarányú honvédségi és 1 : 40.000-es turistatérképet használtunk. A növények azonosítása során KIRÁLY (2009) munkájához igazodtunk. Az enumerációban „*”-gal jelölt fajok esetében határozásukat részben közös terepbejárás, részben fotók alapján Molnár V. Attila is megerősítette. A cönológiai felvétel készítésénél LÁJER et al. (2007) előírásait vettük figyelembe. A fajok többségéről, így a bajuszvirágról is fotódokumentáció készült.

Eredmények

Epipogium aphyllum Sw. – Levéltelen bajuszvirág

Pécs: a Misinától É-ra, a „Hideg-völgyben”, a P+ jelű turistaúttól 20 méterrel Ny-ra, a patak jobb partján, egy terebélyes *Tilia platyphyllos* árnyékában.

A helyszínen, augusztus 21-én cönológiai felvételt is készítettünk. A völgy oldalának lejtőszög átlaga 40°. A talajon 5%-os moha, 10%-os kőzet és 50%-os avar borítást tapasztaltunk. A növény 1 m-es környezetét 10-15 cm vastag avarréteg borította. A mintakvadrát mérete 40 m².

Lombkoronaszint (E3): 25 m magas, 60%-os borítás

Carpinus betulus +, *Fagus sylvatica* **1**, *Quercus petraea* +, *Quercus rubra* **r**, *Salix caprea* **r**, *Tilia platyphyllos* **2**

Cserjeszint (E2): 3 m magas, 30%-os borítás

Tilia platyphyllos +, *Tilia cordata* **r**, *Castanea sativa* +, *Sambucus nigra* **r**, *Fagus sylvatica* **2**, *Quercus petraea* +, *Fraxinus ornus* **r**, *Prunus avium* **r**, *Rubus caesius* +, *Euonymus europaeus* **r**, *Sorbus torminalis* **r**, *Staphylea pinnata* **r**, *Acer campestre* **r**, *Rubus fruticosus* agg. +

Gyepszint (E1): 20%-os borítás

Carex pilosa **r**, *Carex pendula* +, *Carex sylvatica* +, *Hedera helix* **1**, *Mycelis muralis* +, *Melica uniflora* +, *Galeobdolon luteum* **1**, *Urtica dioica* +, *Geranium robertianum* +, *Galium schultesii* +, *Galium odoratum* +,

Veronica officinalis +, *Circaea lutetiana* +, *Viola reichenbachiana* r, *Luzula luzuloides* 1, *Glechoma hirsuta* +, *Glechoma hederacea* r, *Asplenium trichomanes* r, *Festuca heterophylla* r, *Hypericum perforatum* r, *Polygonum mite* r, *Stellaria media* r, *Stellaria holostea* +, *Helleborus odorus* r, *Dactylis polygama* +, *Primula vulgaris* r, *Lathyrus vernus* r, *Eupatorium cannabinum* +, *Athyrium filix-femina* 1, *Dryopteris filix-mas* +, *Scrophularia nodosa* r, *Epilobium ciliatum* r, *Epilobium lanceolatum* r, *Calamintha menthifolia* r, *Melampyrum pratense* r, *Phytolacca americana* r, *Asarum europaeum* r, *Lonicera caprifolium* +, *Equisetum telmateia* +, *Pulmonaria officinalis* r, *Erigeron annuus* r, *Galeopsis speciosa* +, *Campanula persicifolia* +, *Potentilla micrantha* r, *Poa nemoralis* r, *Hieracium sabaudum* +, *Dryopteris carthusiana* r.

**Epipactis leptochila* (Godfery) Godfery – Csőrös nőszőfű

Pécs: „Nagy-forrás völgytől” kissé ÉK-re, meredek horhos feletti *Tilio tomentosae-Fraxinetum orn* állományban, néhány tő. Eddigi mecseki előfordulásai patakpartokon, források közelében (vö. NAGY 2004), ill. gyertyános-tölgyesekben és bükkösökben (vö. TÓTH 2007) vannak.

**Epipactis mecsekensis* A. Molnár et Robatsch – Mecseki nőszőfű

Pécs: „Koszonya-erdőtől” D-re, a „Hármas Bükkötől” É-ra, völgyalji, szurdokerdei jellegű *Helleboro odori-Fagetum* állományban, 5 tő. Pécs mellől két előfordulása ismert: a „Réka-völgyben” és Abaliget mellett (vö. NAGY 1998).

Epipactis microphylla (Ehrh.) Sw. – Kislevelű nőszőfű

Pécs: „Rózsa-hegy” Ny-i oldalában, völgyalji *Asperulo taurinae-Carpinetum* állományban, 1 tő. A vizsgált területen száraz és gyertyános-tölgyesekben (vö. TÓTH 2002) és gyalogút mentén (vö. NAGY 2004) került elő a faj. Az irodalmi adatok alapján, a területen viszonylag elterjedt nőszőfűről van szó.

**Epipactis nordenorium* K. Robatsch – Norden nőszőfű

Pécs: „Kökényi-tótól” Ny-ra a patak bal partján, 50 tő; „Józsefházától” É-ra, „Gerezdestől” D-re a műút mellett, *Helleboro odori-Fagetum* állományban, 10 tő. A területen eddig 6 ponton került elő (NAGY 1998, NAGY ex lit.).

Epipactis tallosii A. Molnár et K. Robatsch – Tallós nőszőfű

Pécs: a „Kökényi-tóba” folyó patak partján végig, egészen a forrásától, több száz töves állomány. Eddig főleg nemes nyarasokban (vö. NAGY 1998), patakpartokon (vö. NAGY 2004), források, nemes nyarasok közelében (vö. TÓTH 2002), nedves gyepek, zavart helyen (vö. TÓTH 2007) találták.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki CSIKY Jánosnak, aki értékes florisztikai adatait rendelkezésünkre bocsátotta, illetve a cikk megírásában és az irodalmazásban is segítséget nyújtott. Hálával tartozunk MOLNÁR V. Attilának, aki a nehezen határozható nőszőfű fajok meghatározásánál minden esetben készségesen állt rendelkezésünkre. Továbbá köszönjük PURGER Dragica irodalmazásban nyújtott segítségét is.

Summary

New occurrence of ghost orchid (*Epipogium aphyllum* (F.W. Schmidt) Sw.) and some *Epipactis* species near Pécs

D. KOVÁCS – T. WIRTH

A new, but very small stand with only one stem of *Epipogium aphyllum* was found in 2009 in the Mecsek Mts., in the periphery of Pécs. This is the southernmost occurrence of this very rare species in Hungary and the 3rd population in the Mecsek Mts.. Phytocoenological conditions of the new habitat is documented with a relevé of the authors. Some new occurrence data of some, imperfectly known *Epipactis* species are also presented in the paper.

Irodalom

- BÖLÖNI J. – KIRÁLY G. (1997): A bajuszvirág [*Epipogium aphyllum* (F. W. Schmidt) Sw.] két új előfordulása a Bakonyban. – *Kitaibelia* 2: 20–21.
- ČEROVSKÝ, J. – FERÁKOVÁ, V. – HOLUB J. – MAGLOCKÝ Š. – PROCHÁZKA F. (1999): Červená kniha ochrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR Vol. 5. Vyššie rastliny.– *Príroda a.s.*, Bratislava p.: 456.
- DIKLIĆ, N. (1976): Orchidaceae. In: Josifović, M. (ed.): *Flora SR Srbije*. SANU, Belgrad, pp.: 36–116.
- FERÁKOVÁ, V. – MAGLOCKÝ, Š. – MARHOLD, K., (2001): Červený zoznam papraďorastov a

- semenných rastlín Slovenska (december 2001). In: BALÁŽ, D. – MARHOLD, K. – URBAN, P. (eds.): Červený zoznam rastlín a živočíchov Slovenska, Ochr. Prír. **20** (Suppl.) pp.: 48–81.
- HORVÁT A. O. (1976): Pótlások és kiegészítések „A Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete” ismeretéhez (1942–1971) III. – Dunántúli Dolgozatok **10**: 23–46.
- HÖDÖR I. (2001): Bajuszvirág [*Epipogium aphyllum* (Schm.) Sw.] a Zselicben. – *Kitaibelia* **6**: 403.
- KEVEY B. (1993): Adatok Magyarország flórájának és vegetációjának ismeretéhez VI. – *Bot. Közlem.* **80**: 53–60.
- KEVEY B. – HORVÁT A. O. (2000): Pótlások és kiegészítések „A Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete” ismeretéhez (1972–2000). – *Folia Comloensis* **9**: 5–70.
- KIRÁLY G. (szerk., 2007): A magyarországi edényes flóra veszélyeztetett fajai [Red list of the vascular flora of Hungary]. – Saját kiadás, Sopron, 73 pp.
- KOVÁCS É. (1957): Az *Epipogium aphyllum* (Schm.) Sw. a Pilisben. – *Bot. Közlem.* **47**: 114.
- KRANJČEV, R. (2005): Hrvatske orhideje : prizoli za hrvatsku floru : staništa, svojte, hibridi, zaštita. Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb, p.: 116.
- LÁJER K. – BOTTA-DUKÁT Z. – CSIKY J. – HORVÁTH F. – SZMORAD F. – BAGI I. – DOBOLYI K. – HAHN I. – KOVÁCS J. A. – RÉDEI T. (2007): Hungarian phytocoenological database (CoenoDatRef): Sampling methodology, nomenclature and actual stage. – *Annali di Botanica* **7**: 197–210.
- MOLNÁR V. A. (2009): Orchidaceae – Kosborfélék családja. In: KIRÁLY G. (szerk.): Új magyar fűvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvalfő. pp.: 571–583.
- MOLNÁR A. – FARKAS S. (1995): Az *Epipogium aphyllum* (Schm.) Sw. új előfordulása a Mecsekben. – *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* **40**: 9–12.
- NAGY G. (1998): A Mecsek-hegység és környékének nőszőfű (*Epipactis* spp.) fajai. – *Tenkes Természetvédelmi Tájékoztató* **2**: 5–13.
- NAGY G. (2004): A Melegmány-völgy Természetvédelmi Területen és közvetlen környékén megfigyelt védett növényfajok. – *Folia Comloensis* **13**: 87–92.
- POLGÁR S. (1935): A Cuha-völgy növényzeti viszonyai. – *Györi Szemle* **5**: 149–160.
- RAVNIK, V. (1984): Orchidaceae. In: MARTINČIČ, A. – SUŠNIK, F. (eds.): Mala flora Slovenije. Državna založba Slovenije, Ljubljana, pp.: 747–763.
- TALLÓS P. (1959): Növényföldrajzi és florisztikai adatok a Dunántúlról. – *Bot. Közlem.* **48**: 77–80.
- TÓTH I. ZS. (2002): A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények III. – *Folia Comloensis* **11**: 111–123.
- TÓTH I. ZS. (2007): A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények IV. (2002–2007). – *Acta Naturalia Pannonica* **1**: 61–72.

Világháló oldal

http://www.kornyezetvedelem.ro/index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=40